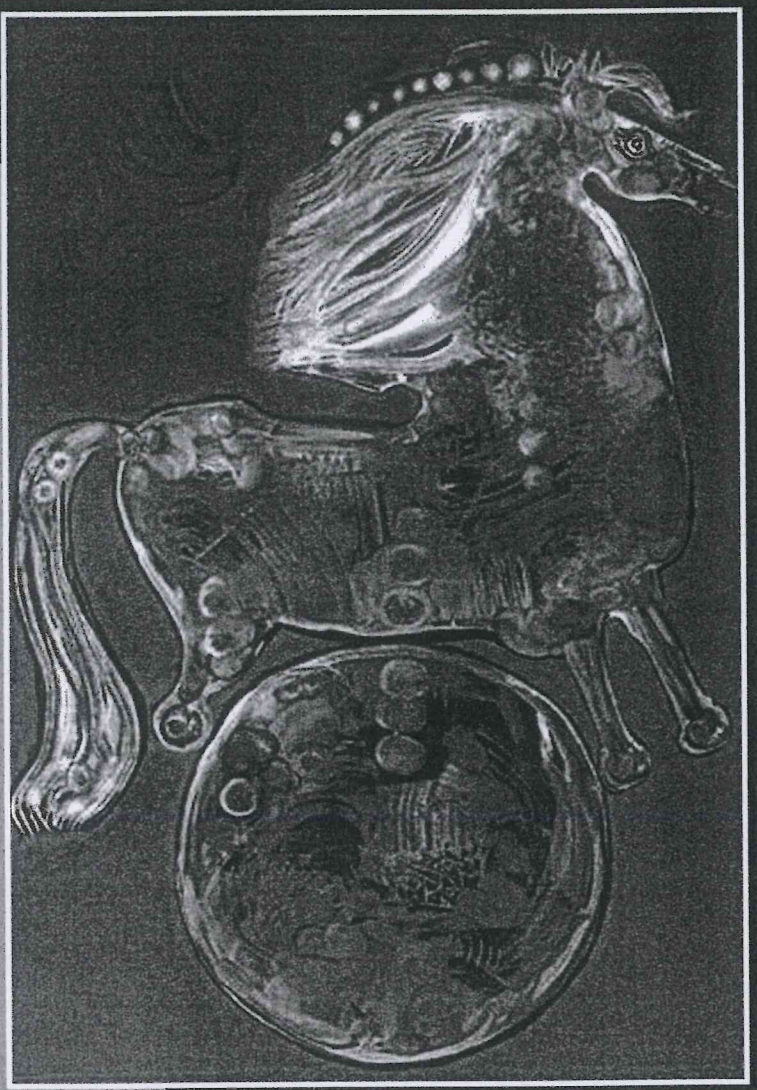
EDEBİYAT - KÜLTÜR ve SANAT DERGİSİ • GÜZ 2012 - 10 TL.

ada

freitext

ISSN 1304-6160

mehmet yaşın
kenan sarıalioğlu
ayşe keskin
menekşe toprak
marie t. martin
christian de simoni
noah sow
georgia doll
safiye can
nesrin taşkıran tanç
güray süngü
serkan türk
barış ağır
kadriye cesur
lyubomir levçev
dimitır kalev
boyko lambouski
miro duskova
kristin dimitrova
sunay akın
kaan-derya tanyeri
hakan sümer
atilla aşut
efnan dervişoğlu
hüseyin alemdar
selçuk küpçük
orhan tepebaş
sevda zeynep karadağ
abdullah akat
necip fazıl duru
fatma esti
mustafa kadir atasoy
nurcan çelik
samet yeşilaras
engin sevinç
elif sena öztürk
neslihan yalman
eczacı yücel
onur ışık
orçun üçer
ferda balkaya çetin
ferit nadir

'her zaman bir başka ada vardır'

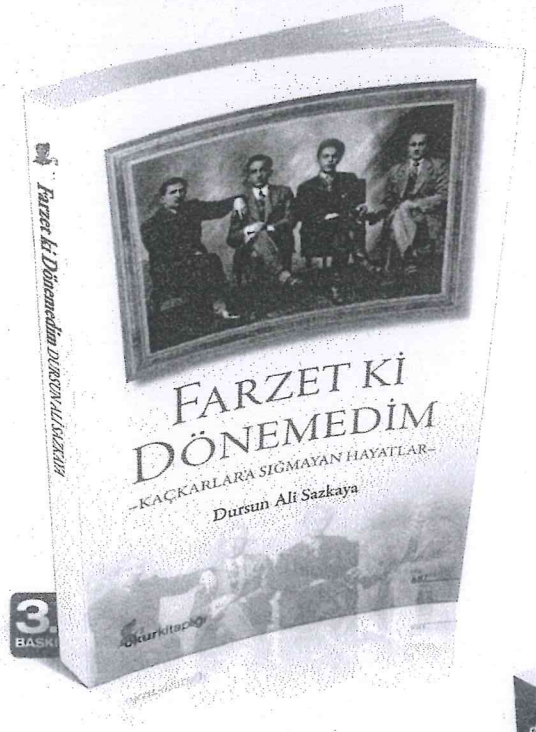
dosya
AŞMAK
ve
KARADENİZ KÜLTÜRÜ-1

16

okurkitapliği

aydınlanmak için...

Okur Kitaplığı'ndan seçkin eserler...

Farzet ki Dönemedim

Dursun Ali Sazkaya

ANİ, NİSAN 2012, 128 SAYFA

Farzet ki Dönemedim; yakın geçmişe tutulan bir ayna. Dursun Ali Sazkaya bu aynada bizlere kendi ailesinin hikayesini yansıtırken aynı zamanda Karadeniz insanının ve kocaman bir coğrafyanın serüvenini de sunuyor. Karadeniz'in yaylalarında hasret ve özlemle harmanlanan bu serüven bölgenin sosyal yaşamından, geçirdiği evrelerden kesitler sunarken, darbelerle şekillenen bir ulusun bilinçaltına da ışık tutuyor.

2000 Sonrası Türk Sineması'na Eleştirel Bakış

Editör: Özgür Yılmazkol

İLETİŞİM-SİNEMA, EKİM 2011, 286 SAYFA

Bu çalışmada 2000 ve sonrası Türk Sineması on yıllık dönem; yönetmen, akım, anlatı, dil, oyuncu, biçim, senaryo, estetik ve tür bağlamında özellikle kültürel çalışmalar perspektifinden irdelenmiş, böylelikle söz konusu zaman diliminin ışığında Türk Sineması'nın genel profili çıkarılmaya çalışılmıştır.

Dağıtımcılarımız: Ava Dağıtım (0212) 526 89 41
Alfa Dağıtım (0212) 511 53 03 Göksunoğlu Dağıtım (0212) 410 50 60
Adım Dağıtım (0212) 521 80 70 Pivole (0212) 563 35 05

www.okurkitapligi.com

metamorfoz YAYINCILIK Mercan Mah. Fuatpaşa Cad. Semaver Sok. Selçuklu İşhanı K.3 No 52 Beyazıt / Fatih / İSTANBUL Tel&Fax: (212) 522 45 05 dagitim@okurkitapligi.com

ada

edebiyat - kültür - sanat

"her zaman bir başka ada vardır..."

issn 1304 - 61 60

üç kuruşu bir araya getirdiğimizde çıkar
2012

sahibi
serkan türk

yazı işleri müdürü
ayşe eren

genel yayın yönetmeni
serkan türk

yayın danışmanı
arzu alkan
ayşe keskin

kapak ve şiir görselleri
süleyman saim tekcan

freitext çizimler
ceren oykut - sigrun drapatz

sayfa tasarım - dizgi
emriye demirkır

yazışma adresi
p.k. 203 trabzon

iletişim
0505 496 94 93

e-posta
serkanturk61@gmail.com

web
www.adadergisi.com

baskı
eser ofset matbaacılık
tel: 0462 321 53 38

ada ticari amaçlı bir dergi değildir.
yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.
gönderilen yazılar iade edilmez
ada adı kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
yıllık abone olmak için serkan türk adına
6240215 posta çeki hesabına 50 tl. katkı payı yatırarak
adresinizi posta ya da mail yoluyla bildirmeniz yeterlidir.

ada

4 / mehmet yaşın / sandaletine sarılıp uyuyan çocuk
5 / kenan sarıalioğlu / dağ ve ben
6 / ayşe keskin / aşkın kuğurma zamanıdır
7 / ceren oykut / freitext kapak
8 / marie t. martin / sarı yağmurluklu adama duyduğum aşk
12 / christian de simoni / küre kavgası
17 / noah sow / yüksek işlevsellik
24 / georgia doll / eve geri dönenler
28 / safiye can / iki yarım iki tam
31 / nesrin taşkıran tanç / emekli göçmen kadın ya da yolculuk
37 / güray süngü / aşk yarası
40 / serkan türk / kış bahçesi
41 / barış ağır / bel ağrısı
42 / lyubomir levçev / ışık külü
44 / lyubomir levçev / ölümcül atlayış
45 / dimitır kalev / tanrı'nın jack derida'ya söyledikleri
46 / boyko lambouski / kurt juan
46 / miro duşkova / sozopol
47 / kristin dimitrova / büyük ve küçük şeylerin eşiğinde
48 / kaan - derya tanyeri / sunay akın ile çocuk edebiyatı üzerine
57 / hakan sümer / fındık kızları
58 / atilla aşut / trabzon gazetelerinde sanat sayfaları
70 / efnan dervişoğlu / kadınların dilinden "hırçın kız'ın öyküsü"
80 /hüseyin alemdar / sıkışık7
85 / selçuk küpçük / ordu ilinde yayınlanan edebiyat dergileri
97 / orhan tepebaş / giresun dergiciliğine bir değini
102 / sevda zeynep karadağ / paflagonya'da edebiyat
114 / abdullah akat / doğu karadeniz bölgesi yerel müziklerine genel bakış
138 / necip fazıl duru / istanbul'u büyüleyen karadenizli bir şaire
148 / fatma esti / ruhun teskin denemesi
149 / mustafa kadir atasoy / sislerin ve seslerin ülkesi
150 / nurcan çelik / neyimdin
151 / samet yeşilaras / bir kadın soyununca
151 / samet yeşilaras / bir kuşa değecekti sesin
152 / engin sevinç / böyle biterdi benim filmim
157 / elif sena öztürk / susam
159 / neslihan yalman / çürüyen adalar ve bir kurban gerekir birlikteliğimize
160 / eczacı yücel / dünyanın en ucuz lokantası
161 / onur ışık / post-mortem yıkım
164 / orçun üçer / uyumsuz defne kaman'ın maceraları-su
174 / ferda balkaya çetin / çağırdı bak güneş bizi
175 / ferit nadir / izafi

Kadınların Dilinden "Hırçın Kız'ın Öyküsü"

efnan dervişoğlu

"Yaylalarına kamyonlar dolusu çimento taşındı; inatçı yeşil betona kafa tuttu, olmadı. İsterdi ki suyunda daha çok sefer edilsin; her gün, her akşam gemilerle yolcular gidip gelsin... Otoyollar yapıldı, tüneller açıldı, öfkesini içine attı. Yeter ki kalkınsın, iş bulsundu, bırakıp gitmesindi çocukları... 'Ha uşaklar ha!' deyip horona duran, tulumun sesinde dağlara vuran, çabuk öfkelenip çabuk durulan ve nereye giderse gitsin geldiği yeri unutmayan çocukları."

Yirmi üç yazarımızdan derlenen öykülerin yer aldığı "Kadın Öykülerinde Karadeniz" (2009) seçkisi için yazdığım giriş yazısının bir yerinde böyle demiştim. 3 Temmuz'da Samsun'da yaşanan ve 12 insanımızın yaşamını yitirmesine yol açan sel, aklımda hep takılı duran bir gerçeği, öylesine yakıcı hissettirdi ki ister istemez, kendimden bir alıntıyla başladım bu yazıya. Otoyollar, tüneller, dere yataklarına yapılan evler ve beton kuşatması...

Adını Karadeniz'den alan bölge; yeşildir ki ne dokunaklı! Bin bir türünü sayarsınız da yeşilin, yine eksik kalır; suyu bereketlidir, balığı boldur; ama bu sudan, ulaşımda yararlanmak gelmez kimselerin aklına. Bu konuda söylenebilecek çok şey vardır ya, Karadeniz'in; anlatıcısı kadın olan öykülerdeki yerine, bu öykülerdeki söz varlığına bırakmak isterim sözü:

"Bu kent, bir mevsimi oldum olası eksik yaşardı hep. İlk yaz takvimlerde gelirdi. Aylarca kurşun rengindeydi gök. Denizi daha da koyu. Yağmur, rutubet, soğuk. Ansızın gelirdi yaz. Bağlar, bahçeler, ansızın çıkardı ortaya. Daha önce yokmuş, bir gecede olmuş gibi. Güneşle birlikte mavilenirdi gök. Rengi denize yansırdı sonra. Dalgalar... mavi kahkahalar gibi art arda çatlardı durmaksızın."

Zerrin Koç, "Ben Sizi Çok Aradım Şükrü Bey" adlı öyküsünün bir yerinde böyle anlatır Samsun'u. Şükrü Bey ve yaşlı adamın parktaki konuşmalarıyla öykü kişilerinin geçmişine, bu geçmişle ilişkilerine tanık olan okur; Samsun'un Kurtuluş Savaşı yıllarına ve oradan da Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının kentte başlattıkları yürüyüşe uzanır. Yazarın kente ilişkin betimlemeleri, özellikle Samsun ve doğusunun iklim şartlarını bilenler için canlı ve çarpıcıdır. Sevda Yüksel de "Avuçlarımda Kalan" adlı öyküsünün bir yerinde "Samsun'da deniz ve yağmur vardı; hep benimle kaldı" diyerek insan-mekân ilişkisinin derinliğini vurgulamaz mı? Mesela, Dilber Saka, Trabzon'un havasını şöyle anlatır bir öyküsünde: "Dedim ya güzel efendim, bizim buralarda gökler yağmadan önce gürler, denizler taşmadan önce köpürür, seller gelmeden önce çağıldar. Bu doğal gelişim izleğini insanı-

mız yüzüne, gözüne, bakışına öyle bir yansıtır ki kara bir bulut oluverir birden. Olur, ama efendim bu da tez geçer. Kinsiz, garezsiz, dalgasız bir deniz oluverir ansızın."

Sözü, öykülere bırakacaktım; ama Fatma N.'nin, nereye gitsem; peşimden geleceğini bildiğim şiiri, yazının burasına buyur ediyor kendini. Okuyup yazan Trabzonlulardan olduğum için belki de, "yağmur" ve "deniz" sözcükleri hep bir arada dolaşır zihnimde; Fatma N.'nin "Yağmur Bitti"si şu dizelerle başlıyor:

"büyük bir yağmur yağıyordu sanki denize
dibi olduğundan sonsuz gösteren
bir kaybolan tekneye bir yosun
Sonsuz bir dip olduğunu anlatabilir
trolcüler başlıyor

karadeniz ufkunda görüyorlar işlerini
büyülenmiş trolcüler
bıldırcın avcıları
o güzelim güzün tam ortasında
o güzelim rüzgârlı güzün"

Sisle çevrili dağlarda

Söz konusu "Karadeniz" olunca, adı "hırçın"a çıkmış bir deniz gelir akla; dalgalı, bazen köpüklü, mor bir deniz. Sonra yağmur... Dağları, kıyıları yeşerten; ladinlere, akçaağaçlara damla damla yürüyen. Bir de yaylalar gelir akla; bize rağmen, belki de sırf inat olsun diye hâlâ yeşil kalabilen.

"(...) Ama nereyi yurt tutmuş olurlarsa olsunlar, her Temmuz'un üçüncü cuması, onca köyün insanı Kadırga'da toplanmaz mıydı? Başka yollardan, başka başka giysilerle ve türkülerle ama sonunda hep Kadırga'da... Bütün yaylalar şenlikti bugünlerde. Tüm yollar, insanlar, toprak... Yaşlı kadının düşündüklerini pekiştirircesine bir türküye başlamıştı şimdi yaylacılar: 'Kadırga çimeninde / Gelir oturur kızlar / Bilmeyenler zanneder / Gökten inmiş yıldızlar...'"

Semra Özdamar, "Kadırga'da Son Horon" öyküsünde, yaylalarda yaşanan coşkuyu böyle dile getirir. Çocukluğundan beri yaylaya çıkan yaşlı bir kadının, artık gücü yetmese de yaylacılara katılmasını anlatan

yazarın; öykü kişisinin iç dünyasını gözler önüne serdiği sayfalarda, yaylaya çıkmanın yöre kadını için ne kadar önemli olduğuna da tanıklık ederiz. 1973-1978 yılları arasında sinemada da adından söz ettiren Özdamar'ın "Sisin Ardındaki Yüz" ve "Dağlarda Bir Ölüm" adlı öyküleri de Karadeniz'in doğası ve insanını yansıtması açısından ilgi çekicidir.

Yeşim Ustaoğlu'nun yaz aylarındaki yayla göçünü konu alan ve Kaçkar'ın doruklarında doğaya kafa tutan kadınları anlatan belgeseli "Sırtlarındaki Hayat" (2004), bu noktada hatırlanıyor hemen. Yönetmenin, senaryosunu Petros Markaris'le birlikte yazdığı "Bulutları Beklerken" filmi de Karadeniz'in görkeminden renkler taşıması ve göç olgusunu, bir kadının yalnızlığı ardında irdelemesi yönüyle dikkati çeker. Ustaoğlu, söz konusu filmlerin çekimleri sırasında yaşadıklarını ve kendisinden e-posta adresini isteyen Fatma Teyze'yi, daha sonra bir anı-öyküsünde anlatır. Yaşar Seyman da "Yüreğim Baharlanır Karadeniz'de!" adlı öyküsünde; yönetmene bir göndermede bulunarak başlar anlatısına ve Kafkaslara kadar uzanır:

" 'Tabuları yıkan sinemacı' kadın diyor ki, 'Trabzon'da, kapkara ve ışığı olmayan bir denize bakarak büyüdüm. Çocukluğumda da, büyürken de ve orayı çok sevip bağlanırken de hep o soruyu sormuşumdur kendime: 'Burada mı yaşlanacağım? Acaba şu karşımdaki yol beni nereye alıp götürecek? Bu soruyu filmlerimde de sormaktan vazgeçemiyorum.'"

Saliha Yadigâr'ın "dağ", "yayla", "bulut", "rüzgâr" sözcükleriyle bezeli anlatısında gönlünü Karadeniz'e kaptırmış bir öykü kişisiyle karşılaşırız; bu duygu, derinliği başka duygularla ölçülemeyecek bir esrikliği beraberinde getirir:

"Adam kadına bakıyor.
'N'oldu ki?' diyor.
'Hiç...'
'Var bir şey...'
'Peki, ihanet?..'
'İhanet mi?..'
'Evet.'
'Neye?..'
'İçimdeki uçsuz bucaksız denize...'
'Ne yaptın?..'
'Karadeniz'i sevdim.'

Yağmurların öptüğü kentlerde

Tuna'nın, Çoruh'un, Sakarya'nın, gürüldeyerek akan suların; suyuna karıştığı Karadeniz, Türkiye'nin kuzeyine adını verir ve Sarp Feneri'nden Kerempe Burnu'na; Samsun Limanı'ndan Zonguldak'a, Tokat'a uzanan geniş bir coğrafyayı hem bereketiyle hem adıyla şenlendirir. Bırakın farklı kentlerinde; aynı il merkezine bağlı ilçelerinde,

köylerinde bile farklı özellikler gösteren bölgenin; kültürel dokusu da toprağı kadar zengindir, çeşitlilik gösterir. Edebiyatın, özünde insanı anlattığı gerçeğini düşünürsek, coğrafyanın biçimlendirdiği insan davranışlarını, mekân-insan ilişkisindeki etkileşimi edebiyat yapıtlarında bulabileceğimizi söyleyebiliriz.

"Balıkçı limanında telaşlı bir sabah başlıyor. Teknelerini, ağlarını temizleyen balıkçılar; ağızlarında sigara, hayatın dışında ama Sinop'un içinde gibiler. Çevreye dağılmış balıkçı kahvelerinin arasında modern zaman lokantaları boy gösteriyor. Şaşırtıcı ve bir o kadar büyülü, bir sisli şehir Sinop.

Her mevsim yağan yağmur, nemi artırdığı için, gökyüzüyle deniz arasına; şehrin tepesine sisten bir örtü geriyor.

Kale, yani hapishane, on bir burcu, yüksek surlarıyla bir zamanlar onca insanı çiğneyen, yutan, posasını tüküren o değilmiş gibi sisin arkasından göz kırpıyor bana. Gazetelerde, İnternet'te boy boy resimleri olan, babamın mektuplarında anlattığı, o devasa taş kale, geçmişinden hiç de utanıyormuş gibi durmuyor. Tam karşımda, beni bekliyor."

Esra Odman'ın "İki İncir" öyküsünde böyle bir Sinop manzarası karşılar bizi. Kahraman anlatıcının babasının bir dönem mahkûm yaşadığı Sinop, balıkçı tekneleri, kahveleri ile kendine özgü dekoru içindedir; "yağmurlu", "nemli", "sisli"; ama "büyülü" bir deniz kentidir ve gerçekte olduğu gibi öyküde de cezaevi ile bütünleşmiştir. Aslı Solakoğlu'nun "Hasmım Sinop"taki öykü kişisi de " '(...) Buranın tarihi yanını öne çıkartacağız,' diyor. Odayı kahkahalar dolduruyor. Kahkahalar sığmıyor Sinop'a. Neye gülüyoruz biz böyle?" diyerek cezaevinin röportaj malzemesi yapılmasına duyduğu öfkeyi yansıtır; aklı "nemli, küflü zindanlar"dadır çünkü.

İnsanı, yaşadığı kültürün bir parçası olarak değerlendirirken mekânın kültür ve insan üzerindeki etkisini göz ardı etmek mümkün değil gibi. Doğup büyüdüğümüz, içinde yaşadığımız kentler, üyesi olduğumuz toplumun kültürel varlığıyla biçimlenirken kendi ruhundan da bir şeyler katmakta bize; bu etkileşimin; insanı, insana ait dünyayı anlatan edebiyata yansıması da son derece doğal. Derya Önder, Reşadiye'de geçen çocukluğuna yolculuk eden anlatıcısının ağzından aktardığı "Tavara" öyküsünde şöyle der, mesela: "Babamın alıp bizi düzenli olarak bu uzağa getirmesinden, burada sahiplenmemiz gereken bir şey olduğu hissine kapılıyorduk. 'Bizim' dememizi bekliyordu belki de. Ve bilemezdi elbette büyüdükçe 'bi-

zim' dediğimiz bu topraklara her seferinde acıyan bir yerimizi daha bıraktığımızı..."

Gurbet ya da sıla, çok sevilen ya da nefret edilen kentler, yerleşim birimleri, coğrafik konumları ve yüzey şekilleri bakımından da kültürel dokunun biçimlenişine; buna bağlı olarak insan yaşayışına etki ederler. Fatma N.'nin "Semanın Toprağı" adlı öyküsündeki şu cümle, bu noktada çok çarpıcı bir vurgulamadır: "Karadeniz, çıplak taş üzerinde hayat kurabilenleri sevdiğinden Ayşegül, güzelleşmeyi sürdürdü." Devam eden satırlarda şöyle der yazar:

"Emine bir gün bir baktı ki Ayşegül'ün şimşirleri kumsala kadar uzamış.

- Hemşurem, fındığın iyi para edeceğine delalet bu, dedi.

- Ve cevizlerin tutacağına...

'Bu gönül işidir, tutar.' dediğimi duydu Gönül. Sonra Feyza'nın saka kafesi resmini astığı duvarın karşısındaki açık pencereden bahçeyi gördü... Zuzulaları... Çay setlerini..."

Müge İplikçi'nin "Yalnız"ında öykü kişisinin iç dünyasında yaşadıklarıyla kendisini Boztepe'ye benzetmesi söz konusudur; bu da insanın yaşadığı mekânla özdeşleşmesinin bir örneğidir:

"Otuz yıllık kocası onu terk ettiğinde kentin denize bakan Boztepesi gibiydi, tuhaf bir şekilde. Ancak yıllara yenilmiş bir Boztepe. Eğri büğrü bir vücutla, aklı karışık bir kadın olarak salındığında Jale, anladı ki artık hiçbir şey eskisi gibi olamaz. Yine de mağrur bir biçimde olup biteni seyretmeyi tercih etti."

Karadeniz'in kentlerinde de aslında "artık hiçbir şey eskisi gibi" değildir. Evvela deniz uzaklaşmış/uzaklaştırılmıştır insandan. Büyüyen ekonominin büyük ve geniş yollara ihtiyacı vardır, bu yollardan geçecek ithal otomobillere. Karadeniz'in köpüklü dalgalarının pencerelerine vurduğu evlerle deniz arasına kalın duvarlar çekilir, yollar genişler, çok katlı apartman blokları birörnek zevksizliğinde yamaçları doldurur. Yeniler değilse de 30-40 yıl evvelini bilenler yadırgar durumu. Gülseren Engin, "Denize Bakmak" öyküsünde, denizle burun buruna yaşayan insanların denizden nasıl koparıldığını anlatır:

"Deniz uzakta, duvarın arkasında; ama eski alışkanlık işte... Burada oturur duvara bakar, denizi hayal ederiz. Yıllardır her gün seyrettiğimiz deniz, gözümüzün önünde belirir. Dalgaların ve uzaktan gelecek teknelerin sesine kulak kabartır, erkeklerimizi bekleriz... Alışkanlık işte..."

Değişim sadece mekânda yaşanmıyor elbette. Yoksullaşma, göçe bağlı nüfus kaybı, bölgenin özellikle eğitimli insan gücünü yitirmesi; çay,

fındık gibi önemli ürünlerin tarımındaki sorunlar, Karadeniz'in sosyal yapısında da bazı değişikliklere yol açıyor. Çiğdem Sezer'in "Apışarası Sokak" adlı öyküsüyle Sevgi Özel'in " 'Sorma Ne Haldeyim' " öyküsü, bölgedeki fuhuş yoğunluğunun öyküye yansıması noktasında değerlendirilmelidir. Bu sorunu, sadece sınır kapılarının açılmasına ve yabancı uyruklulara bağlamaksa, başka sosyal gerçekleri görmemizi engelleyecektir.

Upuzun bir gurbette

Karadenizlinin göçü, belki ülkenin gündemine oturmadı hiçbir zaman; ama nüfus yapılarına bakılırsa, özellikle İstanbul, Ankara, Kocaeli gibi kentlerimizin Karadeniz'den ne denli göç aldığı anlaşılabilir. Bu ülkenin inşaat sektöründe Karadenizliler çoğunluktadır; pastacılık, fırıncılık da Karadenizli ustalardan sorulur. Yüksek öğrenimlerini büyük kentlerimizde tamamlayanların dönmeyi düşünmeyerek başlıca merkezlerdeki iş imkânlarını değerlendirmesi de bölgenin eğitimli insan gücünü yitirmesine neden olmaktadır. Kendi bölgesinde geçimini sağlayamayan, tarım dışı alanlarda çalışmak isteyen Karadenizlinin yerinde duramayan yapısı da daha iyisi için mücadeleye pek uygundur; ekmeğini başka yerlerde arar. Bölge içinde de bir hareketlilik söz konusudur aslında. Trabzon, Samsun, Zonguldak gibi merkezler, civar kentler ve ilçelerden sürekli göç almıştır. Hal böyle olunca "göç olgusu", Karadeniz'in ve Karadenizlinin yadsınamaz bir gerçeği olarak edebiyatımıza da yansımıştır.

Aysel Özakın, 1976'da yayınlanan kitabına adını da veren "Sessiz Bir Dayanışma" öyküsünde; İstanbul'a gidecek olan Mustafa'yla "suskun, ince" bir kız çocuğunun otobüs yolculuğunu anlatır:

"Yağmur küçük Karadeniz kasabasının dar, ıssız sokaklarını fısıltılarla dolduruyordu. Mustafa, kulakları kahvelerden, kaldırımlardan, denizden gelen ses kırıntılarıyla dolu, eski kara bavuluyla bu sokaklardan geçti. İstanbul'a gidecek olan gece otobüsüne bindi."

Bu paragrafla başlayan öykü; daha rahat bir hayat süreceği söylenerek anne ve babasından koparılan, seçim hakkı bulunmayan küçük bir kızla, Bolaman'da fındık toplayarak bir yere varamayacağını anlayan ve pek çokları gibi iş için İstanbul'daki fabrikalara giden Mustafa'nın yolculuk boyunca süren sessiz arkadaşlıklarını konu alır. Parasızlık yüzünden İstanbullu zengin bir ailenin yanına verilen kız çocuğuyla çalışmak için "taşı toprağı altın" şehri seçen Mustafa'nın kaderi bir "göç"le şekillenmektedir; üstelik her ikisi de tek başınadır. Karade-

nizli için hiç bitmeyen göç, birçok öyküde çıkar karşımıza. Sosyal bir sorun olan göçün nedenini, öykücü dikkati ve gözlemciliğiyle Dilber Saka şöyle dile getirir:

"Bağışlayın efendim, başınızı ağrıttım. Yok, efendim, denizcilik pek ses getirmedi efendim. O yüzden, İstanbul'a göçler oldu. Kimisi, Zonguldak maden ocaklarında aldı soluğu, kimisi Almanya kapılarına sığındı.

'Almanya treni kalkı-yor gardan,

Ayrılmak kolay mı anadan yardan...'

türküleri, çok söylenip durdu bu kıyılarda. Toprak dardır efendim, arazi engebeli. Doğa koşulları sert, hırçın mı hırçın. O koşullarda başa çıkmak için, insanların daha da hırçın olması gerekti."

Erendiz Atasü, küçükken ailesiyle birlikte Bayburt'tan Ankara'ya göç eden bir boyacı ustasını anlatır "Bayburtlu" öyküsünde. Bütün kardeşlerinin bir yerlere ulaşmayı başardığı boyacı ustasıyla konuşan öykü kişisi, anlatıcı konumundadır ve babası Trabzonludur:

"Karadeniz'in açık saçık türkülerine yansıyan doğallığıyla namus uğruna bıçak çektiren sert tutuculuğu arasındaki zıtlık, çocukluğumun geçtiği kentten uzak bir ses gibi yankılanıyordu belleğimde. İstanbul'da başı açık gezip Trabzon'da saçlarını sımsıkı örten, tombul beyaz kollarını yaz sıcağında yün hırkalarla gizleyen akça pakça, dolgun kalçalı, şen şakrak akraba kızları... Kim bilir, her biri şimdi nerelerde..."

"Onlar Denize Karıştılar" adlı öyküsünde; Leyla Ruhan Okyay, "On altısına gelmeden arkadaşının peşine düşüp iş tutmak için İstanbul'a gelmiş" olan Mehmet Reis'le karısı Fatma'nın aşkını konu alır. Anadoluhisarı'ndaki küçük balıkçı kahvesinde anlatılan ve dilden dile dolaşan bir aşk öyküsüdür onlarınki.

Karadenizli için gurbette olmak, öyle alışılmadık bir durum değildir; o yüzden Ankara Kocatepe'deki bir apartmanın bahçesine ekilmiş karalahanaya, Kızılay'ın en işlek pastanelerinden birinde masaları gölgeleyen bir karayemiş ağacına rastlarsanız "sakın şaşırmayın"! 2 Kasım 2012'de sivil havacılığa açılmış olan Cengiz Topel Havalimanı'ndan gerçekleştirilen ilk uçuşun, Kocaeli-Trabzon arası olması da boşa değildir; Karadeniz halkının büyük bir kısmı, çeşitli nedenlerle büyük kentlerde yaşamayı seçmiş; kuşaklar boyu da varlığını bölge dışında sürdürmüştür. Çiğdem Sezer'in "Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon" adlı kitabında "gurbet, adı bet" alt başlığı altında anlattıklarına bakalım:

"Bu sözü o kadar çok duy-

dum ki çocukluğumda! Aile büyükleri, komşu teyzeler, önce derin bir iç çeker, ardından 'gurbet, adı bet...' derlerdi. Gözlerindeki o derinliğin keder, dalgınlıklarının özlem anlamına geldiğini bilecek yaşta değildim henüz. Benim gurbet adına bildiğim, babamın sık sık gittiği 'sefer'lerdi ki o zamanlarda da -annemin anlattıklarına göre- pek üzülmezmişim babamın gidişine; annemle birlikte yatma olanağı bulacağım için sevinirmişim bile.

Gurbet sözcüğünün Trabzonlu kadın için ne anlama geldiğini öğrenmem epey zaman aldı. Çocuk yaşlardaydım ve eşleri 'Almancı' olan pek çok komşumuz, tanıdığımız vardı. Onların eş-baba özlemine tanık oldum, yıllık izinlerde yaşadıkları sevince de..."

Doğum yerinden uzakta yaşamak, doyulan yeri; yurt-yuva bellemek, sadece Trabzonlu Karadenizlilere özgü değildir. 2012 yılının mart ayında İstanbul Esenyurt'ta 11 işçimizi öldüren şantiye yangınını akla getirirsek işçilerin 4'ünün Ordu nüfusuna kayıtlı olduğunu da hatırlayabiliriz. Denizin ve toprağın bereketinin nüfusa yetmediği bölgenin çocukları daha iyi iş ve eğitim olanaklarına kavuşabilmek için yıllardır "gurbet"tedir ve gurbet, İstanbul ya da Ankara olabileceği gibi Almanya ya da Belçika da olabilir.

Leylâ Erbil'in "Tuhaf Bir Kadın" (1971) romanındaki "Baba" bölümü, kurgusuyla olduğu kadar; Karadeniz'i ve Karadenizliyi ustaca anlatması yönüyle de dikkat çekicidir. Erbil, iç monolog ve bilinç akışı tekniğini kullandığı bu bölümde Mustafa Suphi'nin öldürülmesine ilişkin belgeler de sunar okura. Romanın başkişisi Nermin'in köklerine inen yazarın; ağız özellikleri ve deyimlerle zenginleştirdiği anlatımında, Karadeniz'e özgü söyleyiş özelliklerini ve Karadenizlinin gurbete dönük yüzünü de buluruz:

"(...) Romrom anam, 'Kesileyim sağa o binam etme!' deyip duruyor ilk karısı babamın kısır, zorafinanın

dibine çökük, gözleri sulu hep, ölmüş babam o günler Bahriye'den ayrılma. Giyitlerini asmış şatonun geçilmez duvarına Romrom anam omuzlarından sarkıtmış el dokuması bir peşkir babamın, sırmalı kolu boş sallanıyo duvara. 'Ver onları bana bi giyineyim Rom anam, olayım bir jeneral!' Elimi sürdürmüyo. Buralar kıtlık, gurbetçilik günleri artık. Gidiyorum temelli kaptan ağabeyimin yanına İstanbol'a, öteki iki ağabeyimi öldürmüş düşman, beni istiyor ağabeyim. Evin babası o artık. Asıl anam, kaptan ağabeyim, ben, oturacağız konağa. 'Ha buraya doğmuşum ben, buraya öleceğim, buraya bahçeye gömecesiniz beni babamın yanına, karamişin altına' diyo Rom anam. Gelmeyecek bizimle."

Kevser Ruhi, kimi öykülerinde; Artvin'le Gürcistan arasında yer alan ve "iki ülkesi olan köy" diye anılan Sarp'ın ikiye bölünmesiyle yaşanan göçleri, ayrılıkları; bölünmüş ailelerin, bir yanı hep diğer tarafta kalmış bireylerinin yaşadığı sıkıntıları anlatır. "Kadınları kahra yazgılı bir soydan" gelen, acıya sabırla direnen insanlardır, öykü kişileri; Karadenizli ve göç ilişkisinin bir başka boyutunu yansıtan yazarın "Karşı Yaka" adlı öyküsü şöyle başlar:

"Nisan yağmurlarının sırılsıklam ettiği Batum, ağlayan göğüyle aşağıda kaldı. Keda'dan geçtik. Hatuna Nine'nin köyüne çıkıyoruz.

Ahırdaki buzağının ılık nefesini, kümesteki tavuğun gıdaklamasını, kirazın alını, vişnenin mayhoş tadını, fındığın yeşilini, mısırın püskülünü, havlamaya üşenen köpeğin usancını, miskin kedinin esneyişini, horozun kibirli adımlarını, şahinin keskin bakışını, atmacanın gökte süzülüşünü, değirmeni döndüren suyun uğultusunu, deredeki taşın pürüzsüz ve kaygan yüzünü, karayemiş dallarını, kayınların meşeyle, gürgenle sohbetini, şimşirin kızılağaçla kavgasını, eğreltiotunun arsızlığını, ıhlamurun baygın kokusunu, dağ güllerinin rengini; bütün bunları, ona getirebilir miydik karşıdan? Bilmiyorum."

***

Öykü kişilerinin eylemleri ve düşünceleri aracılığıyla varlığını hissettiren "mekân", öyküyü oluşturan öğelerden biridir ve olay örgüsüyle ilişkilidir. Kurguya bağlı türlerin; Türk edebiyatındaki seyrine baktığımızda, İstanbul başta olmak üzere, birçok kentimizin, metnin mekânsal boyutuna kaynaklık ettiğini görebiliriz. Türkiye'nin kuzeyine adını veren Karadeniz ve bölgenin birçok kenti de büyük kentlerimiz kadar olmasa da öykülerdeki yerini almıştır. Coğrafik özellikleri, yaşam koşulları, kültürel değerleri ile Karadeniz'in ken-

dine özgü dokusuna öyküler yoluyla dokunabiliriz.

1- Yazının başlığı, esinini; Yaşar Miraç'ın "Yeni Türkü Şiir Yayınları arasında çıkan (İstanbul 1988) "Karadeniz Hırçın Kız" adlı kitabından almıştır.

2- Hazırlayan: Efnan Dervişoğlu, Kadın Öykülerinde Karadeniz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 7.

3- Zerrin Koç, Ben Sizi Çok Aradım, Kavram Yayınları, İstanbul 1994, s. 42.

4- Yazar "Islak Kentin İnsanları" adlı romanında da mekân olarak doğduğu kenti, Samsun'u seçer. (Can Yayınları, İstanbul 2000, 280 s.)

5- Hazırlayan: Efnan Dervişoğlu, Kadın Öykülerinde Karadeniz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 157.

6- Dilber Saka, Dinle Beni, 2. baskı, Turkuaz Yayını, İstanbul 1998, s. 85.

7- Fatma N., Heyelan, Komşu Yayınları, İstanbul 2006, s. 9.

8- Semra Özdamar, Kadırga'da Son Horon, Kavram Yayınları, İstanbul 1987, s. 9-10.

9- Hazırlayan: Efnan Dervişoğlu, Kadın Öykülerinde Karadeniz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 136-139.

10- Sendikacı kimliği ile tanınan Yaşar Seyman, "Fındık Çiçek Açınca" adlı kitabında Adapazarı'ndan Artvin'e, oradan Ankara'ya uzanan Fiskobirlik grevini, Giresun'daki kadın işçilerin direnişini; tanıklıklara yer vererek anlatır. (Sel Yayıncılık, İstanbul 2002, 239 s.)

11- Hazırlayan: Efnan Dervişoğlu, Kadın Öykülerinde Karadeniz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 117.

12- A. g. e., s. 152.

13- Esra Odman, Gölgesi Bedenim, H@vuz Yayınları, Ankara 2007, s. 52.

14- Aslı Solakoğlu, Hayata Yetişmek, Yitik Ülke Yayınları, İstanbul 2011, s. 54-55.

15- Hazırlayan: Efnan Dervişoğlu, Kadın Öykülerinde Karadeniz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 76.

16- A. g. e., s. 32.

17- A. g. e., s. 36.

18- A. g. e., s. 27.

19- A. g. e., s. 123-129.

20- Sevgi Özel, devrimciler âşık olamaz(dı), 2. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1996, s. 112-117.

21- Aysel Özakın, Sessiz Bir Dayanışma, e Yayınları, İstanbul 1976, s. 55.

22- Dilber Saka, Dinle Beni, 2. baskı, Turkuaz Yayını, İstanbul 1998, s. 84.

23- Erendiz Atasü, Dullara Yas Yakışır, 5. basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1998, s. 63.

24- Leyla Ruhan Okyay, Gölgesi Güz, Can Yayınları, İstanbul 2005, s. 54.

25- Çiğdem Sezer, Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon, Heyamola Yayınları, İstanbul 2007, s. 147.

26- Leylâ Erbil, Tuhaf Bir Kadın, 7. Baskı, Okuyan us Yayın, İstanbul 2005, s. 104.

27- Kevser Ruhi, Kehribar Kadınlar, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 9.

28- Kevser Ruhi, Saçları Deli Çoruh, Gürer Yayınları, İstanbul 2009, s. 19.